

HISTORY,  
POLITICAL  
SCIENCE,  
PHILOSOPHY  
AND SOCIOLOGY:  
EUROPEAN  
DEVELOPMENT  
DIRECTION

International  
scientific  
conference

2021 July 16–17  
Riga, Latvia

**ISMA** INFORMĀCIJAS  
SISTĒMU  
ANNO 1994 MENEDŽMENTA  
AUGSTSKOLA

**ISMA** INFORMĀCIJAS  
SISTĒMU  
ANNO 1994 MENEDŽMENTA  
AUGSTSKOLA

**ISMA University of Applied Sciences**

International scientific conference

**HISTORY, POLITICAL SCIENCE,  
PHILOSOPHY AND SOCIOLOGY:  
EUROPEAN DEVELOPMENT DIRECTION**

July 16–17, 2021

**Riga, Latvia  
2021**

International scientific conference «History, political science, philosophy  
and sociology: European development direction»: conference proceedings  
July 16–17, 2021. Riga, Latvia : «Baltija Publishing», 2021. 148 pages.

**ORGANISING COMMITTEE**

**Romans Djakon**, Dr.sc.ing., Professor, Academician, ISMA President.

Each author is responsible for content and formation of his/her materials.

The reference is mandatory in case of republishing or citation.

ISBN 978-9934-26-120-6

© ISMA University of Applied Sciences

## CONTENTS

### HISTORY OF UKRAINE

Виноградарство та садівництво в околицях Берегова в часи М. С. Хрущова за матеріалами районної газети	6
Вароді Н. Ф. ....	6
Українізація шкіл і вчительство на Уманщині у 1917–1918 роках	9
Дудник О. В. ....	9
Місцева преса 30-х років ХХ ст. Про боротьбу із «шкідниками» та «саботажниками» (за матеріалами фондів НІЕЗ «Переяслав»)	13
Кухарева Н. М. ....	13
Personalities in the history of private charity in Ukraine: Galshka Ostrozka	17
Motuz V. K. ....	17
Деякі аспекти реформування бюджетної системи імперії Романових (друга половина ХІХ – початок ХХ ст.)	20
Понирко М. П. ....	20

### WORLD HISTORY

Польський «третій сектор» в контексті трансформації країни (кінець 1980-х – 1990-ті рр.)	24
Беззубенко А. В. ....	24
Поставки озброєння Радянським Союзом до Афганістану в 1989–1991 рр.	28
Ковальков О. Л. ....	28
Стилістичні особливості творінь зодчого Ю. М. Дмитренка (у контексті європейських впливів)	32
Письмак Ю. О. ....	32
Жінки західноєвропейських країн у добу модернізації (кінець ХVІІІ – початок ХХ століття)	36
Хлібовська Г. М. ....	36
Зовнішня політика держав Європи доби раннього Нового часу в системі міжнародних відносин ХVІІІ століття: дипломатичні практики та регіонально-інституціональні дискурси	41
Циватий В. Г. ....	41

### THEORY AND HISTORY OF POLITICS

Політичне поле громадянської війни	47
Вовк С. О. ....	47

International scientific conference «History, political science, philosophy and sociology: European development directions»: conference proceedings, July 16–17, 2021, Rīga, Latvia: «Baltija Publishing», 2021. 148 pages.

#### ORGANISING COMMITTEE

Romans Djakov, Dr.sc.ing., Professor, Academician, ISMA President.

Each author is responsible for content and formation of his/her materials.

The reference is mandatory in case of republishing or citation.

Концептосфера політичної науки і ментальні карти: синтез наукових і популярних підходів до дослідження політики Яковлев М. В.....	49
<b>WORLD POLITICS</b>	
Кіберпростір як сучасна платформа для політичних конфліктів Завгородня Ю. В.....	53
Українсько-угорські відносини в контексті російської агресії: сучасний стан Івлева Є. С.....	56
Збройні конфлікти як криза світової комунікації Лікарчук Д. С.....	59
<b>POLITICS IN UKRAINE</b>	
Екологічні та кліматичні аспекти у програмах парламентських партій України (у ВРУ IX скликання) Бугайчук А. П.....	63
<b>POLITICAL PR, ADVERTISING AND MANAGEMENT</b>	
Social media as part of the politicians' communication strategy Fisenko T. V.....	68
<b>SOCIOLOGY AND PSYCHOLOGY OF POLITICS</b>	
Media literacy and media competence: basic approaches to study, development, teaching and diagnostics Sosniuk O. P., Ostapenko I. V.....	72
<b>HISTORY OF PHILOSOPHY</b>	
Образ ступу як філософсько-антропологічна основа українця Березинець І. В.....	76
Концепція профетичної філософії М. Бердяєва Горбань Р. А.....	79
Апологія самотності: спроба концептуалізації поняття Малімон В. І.....	84
Grigory Skovoroda on the human mind and education Mnozhynska R. V.....	88
Значення європейського впливу у формуванні академічної філософії в Україні Пастушенко Л. А.....	91
<b>DYNAMICS OF MODERN CULTURE</b>	
Моральний компас України: статуси та ставлення Ташенко А. Ю., Яковенко А. К., Яковенко Ю. І.....	96
<b>PHILOSOPHICAL PROBLEMS OF EDUCATION</b>	
Викладання філософії: формування фахівця Діденко Л. В.....	101
Етнодизайн як елемент національної культури в освітньому середовищі (кінець XX – початок XXI ст.) Дяченко А. В.....	105
Основні напрямки розвитку екологічної свідомості у сучасному суспільстві Патлайчук О. В., Ступак О. П., Жолобенко Н. Ю.....	109
Революція та еволюція: філософський аналіз концепцій розвитку науки Патлайчук О. В., Ступак О. П., Томашевська Т. В.....	114
<b>ACTUAL PROBLEMS OF MODERN SOCIETY</b>	
Meeting challenges of modern information technologies in Ukraine Antokhiv-Skolozdra O. M.....	120
Феномен краси в сучасному публічному просторі: між духовністю та піlesenістю Васильєва Л. А.....	124
Дауншифтинг як соціокультурне явище та життєва філософія Калдлубович Т. І., Черняк Д. С., Бівалькевич Є. Б.....	128
Засади вивчення міжетнічних відносин: перевідкриваючи традиції функціоналістського та конфліктологічного підходів Корольок К. А., Яковенко А. К.....	131
Зміни в структурі постіндустріального суспільства: класовий аспект Кушерець Т. В.....	135
Глобалізація, інформаційна цивілізація, коронавірус: лній перетину та очікування Петасюк О. І.....	139
Особливості формування релігійно-політичного простору в Україні Швел З. В.....	142

насаджень у колгоспах району становила 27,3–38%, а також були райони, де 70% рослин не давали врожаю. Для усунення проблеми в колгоспи району було поставлено 600000 одиниць посадкового матеріалу. На 200 га розпочали створювати нові сади. Особливою подією було те, що 25 березня 1961 р. в радгоспі невеликого села Астей на радянсько-угорському кордоні, лише за кілька сотень метрів від кордону, два «братні народи» створили спільний сад і назвали його Садам дружби [12, с. 3]. Пізніше Сад дружби став місцем проведення культурних та професійних зустрічей людей, що жили по обидва боки кордону.

На початку 1960-х рр. регіональні комітети партій у прикордонних зонах різних країн мали регулярну практику приймати річні плани дій з прикордонних справ [4, арк. 3]. Вони переважно збиралися для обміну досвідом, для обговорення розвитку різних галузей та методів роботи [3, арк. 1–18].

Перший спільний збір урожаю яблук був організований у саду Дружби 9 жовтня 1964 р. за участю високопоставлених гостей із Закарпатської обл. та округу Сабольч-Сатмар. Серед інших були присутні секретарі окружного комітету Сабольч-Сатмар Угорської соціалістичної народної партії, секретар райкому партії з м. Вашарошнамень, секретарі Закарпатського виконкому КПУ тощо. Ретельно упаковані подарункові кошики з фруктами були відправлені М. С. Хрущову та Я. Калару [13, с. 2].

17 жовтня 1964 р. районна газета повідомляла про пленарне засідання ЦК КПРС 14 жовтня, на якому замість М. С. Хрущова першим секретарем ЦК КПРС обрали Л. І. Брежнєва [14, с. 2]. Відтоді розпочався новий етап в історії СРСР.

Отже, в районній періодиці проблеми та досягнення у розвитку виноградарства та садівництва в околицях Берегова подавалися значною мірою з огляду на рішення Комуністичної партії, прийняті на її різних структурних рівнях.

#### Література:

1. Ворошилов О. Експерти: сьогодні найприбутковіший бізнес на Закарпатті – це садівництво, 29.04.2017. URL : <https://cutt.ly/CmWbMXs>
2. Гель І. М. Історія розвитку виноградарства: Навчальний посібник для студентів спеціальності «Садівництво і виноградарство». Львів, 2016. 246 с.
3. Державний архів Закарпатської обл. (Держархів Закарпатської обл.). Ф. 1. Оп. 5. Спр. № 555. С. 1–18.
4. Держархів Закарпатської обл. Ф. 1. Оп. 5. Од. зб. 694. Арк. 25.

5. Держархів Закарпатської обл. Ф. 1. Оп. 1. Спр. № 3213. Арк. 1–15.
6. Держархів Закарпатської обл. Ф. Р-179. Оп. 1. Од. зб. 2801. Арк. 26.
7. Червоний прапор. 17.09.1953. 9 рік. № 76 (925). С. 1.
8. Червоний прапор. 02.10.1955. 11 рік. № 79 (1136). С. 3.
9. Червоний прапор. 28.02.1958. 14 рік. № 26 (1479). С. 1.
10. Червоний прапор. 02.03.1958. 14 рік. № 27 (1480). С. 1.
11. Червоний прапор. 05.03.1958. 14 рік. № 28 (1481). С. 2.
12. Червоний прапор. 30.03.1961. 17 рік. № 39 (1951). С. 3.
13. Червоний прапор. 13.10.1964. 20 рік. № 122 (2537). С. 2.
14. Червоний прапор. 17.10.1964. 20 рік. № 124 (2539). С. 1.
15. Csanádi G. Sorsfordító évek sodrásában. Uzhgorod: PoliPrint, 2004. Ol. 239.

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-120-6-2>

## УКРАЇНІЗАЦІЯ ШКІЛ І ВЧИТЕЛЬСТВО НА УМАНЩИНІ У 1917-1918 РОКАХ

Дудник О. В.

*кандидат історичних наук,*

*доцент кафедри історії України*

*Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини  
м. Умань, Черкаська обл., Україна*

Українізація школи стала невід'ємним елементом освітньої політики Центральної Ради та Гетьманату Павла Скоропадського.

Другий Всеукраїнський учительський з'їзд (серпень 1917 р.) ухвалив: «кожна дитина на Україні повинна навчатись і виховуватись на українській мові. Дитину не тільки вчити грамоті, але й знайомити її з рідним краєм, його історією». Київська губерніальна рада у наказі депутатам Всеросійських установчих зборів 2 жовтня 1917 р. заявила про те, щоб депутати від Київщини добивалися від російського парламенту прийняття закону, яким забезпечувалося б право кожного народу здобути освіту на своїй рідній мові. Ставилася вимога, щоб не було скривджено і «тих українців, яких закинуло далеко за межі України» [2, с. 2].

Селянський з'їзд Уманського повіту, що (травень 1917 р.) постановив: «З'їзд вважає необхідним: щоб уся просвіта для

Українського народу від нижчої до вищої школи велась на Україні на українській мові» [3, с. 2].

На другому з'їзді вчителів Уманщини (24-26 вересня 1917 р.) було вироблено і схвалено повітовою шкільною радою план українізації шкільництва у повіті. Цей план передбачав поділ початкових шкіл на дві групи. У першій групі навчання мало повністю базуватися на використанні української мови, а у другій групі навчання мало проводитися як українською, так і російською мовами. Уроки арифметики, читання, письма мали проводитися тільки українською мовою. Завдання полягало у тому, щоб домогтися такого становища, коли б всі учні, які закінчували школу могли вільно читати українською мовою і знати елементарні правила українського правопису.

Аби допомогти вчителям виконати завдання українізації, з'їзд передбачив шляхи підвищення їх кваліфікації. З цієї метою рекомендовано організувати курси українознавства для вчителів, передбачено придбати 80 тис. примірників підручників українською мовою. Однак таку кількість підручників уманській шкільній раді придбати не вдалося, бо, як зазначалося в офіційному звіті, «на перешкоді стояли ті умови часу, в яких це робилося» [4, с. 3].

Ще на початку 1917 р. полечитель Київської шкільної округи порушив питання перед Уманською міською управою про доцільність переведення нижчих і вищих початкових шкіл на українську мову навчання. У школах повіту учні мали вивчати українську мову, історію та географію України. А генеральний секретар у справах освіти звернувся до педагогічної ради Уманської школи хліборобства та садівництва із пропозицією подбати про українізацію школи. У жовтні 1917 р. в Умані відбувся з'їзд представників селянства та вчителів Уманського повіту, який прийняв постанову домогатися перед Генеральним секретаріатом українізації чоловічої та жіночої гімназій [5, с. 2].

Джерела свідчать, що процес українізації, зокрема, в усіх ланках освіти проходив небезболісно, що було зумовлено як об'єктивними умовами, так і суб'єктивними чинниками. Газета «Союз» (м. Умань) зазначала, що головними причинами, які гальмували процес освіти селянства, була нестача підручників і коштів, і коли їх усунути, то село легко подолає всі інші перешкоди, «треба лише мобілізувати й згуртувати всі культурно-освітні осередки з власними виконавчими організаціями» [6, с. 2].

Аналіз архівних матеріалів та газетних повідомлень дає можливість, зробити висновок, що введення у навчальний процес предметів

українською мовою в початкових класах, а також викладання українознавчих дисциплін в початкових та середніх школах по всій території України сприймалося неоднозначно.

Російський політик, українофоб Василь Шульгін виступив у газеті «Киевлянин» з заявою «Проти українізації Південної Русі». Шульгін наполягав на збереженні назви малоросів для мешканців регіону: «Ми все малороссы, любим Украину свою родину и считаем, что только в единении с великой Россией она будет счастлива. Мы решили положить все свои молодые силы на благо всех граждан России, но не в центральному раду» [7, с. 2]. Політик організував цілу гучну кампанію підписів і листів, які підтримували його заяву. На своїх зборах учнівська молодь уманських шкіл (200 осіб), прийняла резолюцію підтримати його заяву. Своєю опозиційністю щодо українізації школи виділялася частина жителів міста та повіту: «С малоросским народом поступают в высшей степени пренебрежительно, навязывая ему непонятную "мову", не справившись у него, желает ли он признать эту мову, кака свой родной язык, считает ли он нужным заменить общерусский язык в правлении, суде и школе искусственным языком, более трудным для него» [8, с. 2]. Агітація противників ідеї українізації школи викликала негативне ставлення до реформи частини селянських мас. Як приклад, селяни села Чорна Кам'янка Уманського повіту «заявили вчителеві, що вони хотять вчити дітей тільки російською мовою, вони не знають ніякої української "мужицької" мови, ні школи» [9, с. 3].

Проти українізації виступали проросійські налаштовані педагоги. Ставали на заваді вчителям і настрої місцевої влади. Газета «Народна воля» 31 серпня 1917 року у статті «Вороги українського народу» вказувала, що голова Уманської земської управи відмовився пожертвувати на Уманську гімназію кошти, заявивши, що «ми живемо в Росії, і тому ніяких подібних українських гімназій заводити не треба» [10, с. 2].

Міністерство народної освіти Української Держави багато уваги приділяло питанню українізації народних шкіл. З вересня 1918 р. в усіх середніх навчальних чоловічих, жіночих, комерційних школах Уманщини, як обов'язкові дисципліни вводилися історія та географія України, українська мова і література. У штати шкіл вводилися посади викладачів цих дисциплін [11, с. 2].

Циркуляром Міністерства освіти був встановлений порядок українізації вищих початкових шкіл. Від учителів, які перебували на службі в земствах вимагали оволодіти українською мовою настільки, щоб з початком 1918-1919 навчального року викладання цією мовою не

було для них проблемою. В школах, де українців було більше за вікостів, викладання проводилося в молодших класах на українській мові, у старших класах українізація мала вводитися поступово [12, с. 2].

В добу Гетьманату велика увага приділялася підвищенню кваліфікації учителів, які викладали українознавство. В Умані при кількох відділі земства у червні 1918 р. розпочали функціонувати курси української мови для народних учителів, які мали викладати на курсах. Міністерство народної освіти відбрало лекторів з відповідним освітнім ценом та педагогічним стажем. На курсах навчалися вчителі Уманського, Липовецького, Звенигородського повітів. Для них були розроблені спеціальні інструкції щодо їх майбутньої роботи з організації вивчення таких предметів: історія України і сучасний момент, географія, роднознавство і природознавство, арифметика, шкільництво і принципи організації нової школи (трудова), організація діловодства. На курсах важливого значення надавалося вивченню українознавства. Ставилося завдання навчити слухачів курсів української мови у такому обсязі, щоб вони могли вести уроки в українській школі.

Згідно з циркулярним розпорядженням Міністерства народної освіти, з вересня 1918 р. для того, щоб отримати спеціальність учителя нижчої початкової школи, претендент мав скласти іспити з українознавства у межах програм учительських семінарій, а спеціальність вчителя вищої початкової школи – в межах учительських інститутів.

Таким чином, в добу Центральної Ради та Гетьманату на Уманщині були зроблені важливі кроки в українізації школи. Протягом 1917-1918 рр. основна маса нижчих початкових шкіл Уманського повіту перетворилися в українські, вищі початкові і середні школи – стали на шлях українізації.

#### Література:

1. Селянська думка. Тараща. 1917. 23 червня.
2. Нова рада. 1917. 19 травня.
3. Союз (Умань). 1918. 29 березня.
4. Нова Рада (Київ). 1917. 13 жовтня.
5. Союз (Умань). 1918. 30 квітня.
6. Києвлінин. 1917. 4 августа.
7. Києвлінин. 1917. 7 августа.
8. Нова Рада. 1917. 3 вересня.
9. Народна воля (Київ). 1917. 1 вересня.

10. Уманское слово (Умань). 1918. 31 серпня.
11. Уманское слово (Умань). 1918. 12 червня.
12. Уманское слово (Умань). 1918. 20 липня.

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-120-6-3>

### МІСЦЕВА ПРЕСА 30-Х РОКІВ ХХ СТ. ПРО БОРОТЬБУ ІЗ «ШКІДНИКАМИ» ТА «САБОТАЖНИКАМИ» (ЗА МАТЕРІАЛАМИ ФОНДІВ НІЕЗ «ПЕРЕЯСЛАВ»)

Кухарева Н. М.

*завідувач науково-дослідного відділу*

*«Музей Заповіту Т. Г. Шевченка»*

*Національного історико-етнографічного заповідника «Переяслав»*

*м. Переяслав, Київська обл., Україна*

Репресії в Україні є однією з найстрашніших сторінок у історії нашого народу. З другої половини 20-х років комуністична партія монополізує, зосереджує в своїх руках усю владу в країні, перетворюючись в державну партію.

З цього часу сталінський тоталітарний режим став звинувачувати в своїх прорахунках, труднощах і недоліках «ворогів народу», «агентів імперіалізму», жорстоко розправляючись з ними за надуманими обвинуваченнями.

Особливу активність «підсистема страху» розгорнула в Україні наприкінці 20-х та в 30-ті роки. Одним з перших кроків до масового терору стала кампанія боротьби із «шкідниками» та «саботажниками», що розпочалася в умовах непу.

«Звинувачення» і «викриття» наростали як снігова лавина. В місцевій пресі розгорнулася кампанія боротьби із «шкідниками» та «саботажниками». В газеті «Колективіст Переяславщини» від 24.06.1932 р. в статті «Шкідників колгоспного збіжжя покарано» читаємо: «Слюсар Г. Ф. з с. Дем'янець, куркульку, що систематично вкрад колоски на колгоспних ланах, суд засудив на два роки та позбавив її в правах на три роки. Такі вибрики клясового ворога, що намагався пошкодити колгоспному господарству, проявив і Плисков Я. В. – підкуркульник, що завжди симулював, ніколи не виходив на роботу. Він систематично з сім'єю вкрад колоски на колгоспних ланах. У нього знайдено 3 мішки колосків. Він не припинив свої злочинні дії



International scientific conference «History, political science, philosophy  
and sociology: European development direction»

July 16–17, 2021

Izdevniecība «Baltija Publishing»  
Valdeķu iela 62 – 156, Rīga, LV-1058

Iespiests tipogrāfijā SIA «Izdevniecība «Baltija Publishing»  
Paraksts iespiešanai: 2021. gada 20. jūlijs  
Tirāža 100 eks.